

ЗАЩО ОБРАЗИТЕ НА СМЪРТТА И СВОБОДАТА СЪЗДАВАТ ПРЕДСТАВА ЗА ДУХОВНА ИЗВИСЕНОСТ НА БУНТОВНИКА (ПЛАН КОНСПЕКТ)

Очевидно е от формулировката на въпроса, че трябва да насочим вниманието си към ключовите фрази „образ на смъртта“, „образ на свободата“, „духовна извисеност“, за да очертаем предметната област, към която те се отнасят, а именно отношението на бунтовника към смъртта и свободата, чрез което се разкрива неговата духовна същност. Така естествено стигаме до необходимостта да помислим какво е това отношение, как в резултат на това отношение героят си представя смъртта и свободата. Да не забравяме и това, че литературният въпрос вече съдържа едно общо твърдение за образа на бунтовника („духовна извисеност“), което ни помага да насочим разсъжденията си към начина, по който детайлите от картината на смъртта и свободата разкриват духовната същност на героя.

Ако в часа по литература сте вникнали задълбочено в анализа на двете картини, разкриващи гибелта и победата като вероятен изход от страшния, „но славен“ път на борбата, няма да ви бъде трудно да посочите художествената функция (задача, предназначение) на образите в тях. Ще откриете и посланието на поета за смисъла на саможертвата и оценката му за нея. Сигурно сте съпоставяли двете картини, за да стигнете до извода, че те са в опозиция - противопоставят се по детайли, чувства и атмосфера, и че множеството опозиции са обобщени на идейно равнище с антитезата „пътят е страшен, но славен“. Да си припомним, че второто твърдение „славен“ смислово оправдава риска в борбата дори ако по-вероятният изход в нея се оказва смъртта. Следователно, лирическият герой не само приема смъртта като неизбежна, но я рисува в героична и романтична светлина, за да придобие тази смърт властно, бихме казали дори магнетично въздействие върху последователите на бореца за свобода.

След тези разсъждения вече може да се оформят **ОСНОВНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ В ТЕЗАТА**, които отново ще номерираме за удобство при аргументацията:

1. Духовната извисеност на героя се проявява в отношението му към смъртта, която той приема като дълбоко осъзната саможертва в името на най-светлия идеал - свободата.

2. От това произтича възвишеният, героичен и романтичен план, в който въображението му рисува смъртта.

3. Тя е осветена чрез представата за свободата, приела образа на всенародното тържество в картината на въображаемата победа.

4. Постигнати са най-висшият смисъл и оценката на безкористната саможертва, което придава неизразимо духовно обаяние на бореца за „правда и за свобода“.

Не сте длъжни да възпроизвеждате дословно езиковата форма на тезата. Може да я промените, като използвате собствени изразни средства, но се надявам, че приемате логиката на разсъжденията.

Да помислим за едно кратко въведение към тезата. Познавате житейския път на Ботев, отчасти и неговото поетично творчество. Като имате предвид предметната област на разсъжденията ни - отношението на бунтовника към смъртта и свободата - какви мисли биха били уместни като въвеждащи към тезата. Отговорете на въпросите:

1. Може ли да се твърди, че в Ботевата поезия трайно присъстват образите на свободата и смъртта?

2. Не е ли вълнуващ фактът, че поемата по твърде сходен начин предвещава и пресъздава собствената съдба на поета?

3. От тази близост между поет и лирически герой не произтича ли интимно-изповедният характер на творбата, което на свой ред ни кара да вярваме в

искреността на лирическия глас?

След като сме уточнили увода и тезата, вече можем да пристъпим към последователната аргументация на всяко твърдение.

ПЪРВО ТВЪРДЕНИЕ

Помислете върху следното:

- как чрез образите („бащино огнище“, „черна прокуда“, „либе хубаво“, „баща и братя“, „турчин бесней“...) и емоционалното състояние на героя в лирическия увод се стига до представата за свободата като най-светъл идеал;

- за качествата и добродетелите, които характеризират бунтовника, отзовал се на „глас народен“ („сърце юнашко“, родолюбие, човешко достойнство, чест)

- върху предчувствието за трагичното („Може млад да загина“, горестното изживяване на раздялата с майката);

- дълбоката смислова и логическа връзка между предчувствието за трагичното и картината на гибелта;

- как се възприема духовната същност на бунтовника, поел страшния път на борбата, въпреки ясното съзнание за смъртта.

Може да приключите тази част на аргументацията с извод за достойния избор на лирическия герой като единствено възможен път на родолюбца в условията на робството.

(Вмъквайте пестеливо цитатите като опора на разсъжденията си - те да бъдат естествено „вплетени“ в конструкцията на вашите изречения!)

ВТОРО ТВЪРДЕНИЕ

Ще се аргументирате, като потърсите отговори на следните въпроси:

- Защо описанието на смъртта в поемата създава представа за възвишеното, романтичното и героичното?

- Има ли този образ предшественик в хайдушката поезия? (Спомнете си „Прочул се Стоян хайдутин“, където народът увековечава красивата и героична смърт - Стоян хайдутин желае, когато го бесят, „да му се белей ризата, / перчемът да се развява“.)

- Как двете думи „свобода и смърт юнашка“ стават наистина „заветни“?

Ще отговорите по-лесно и задълбочено на тези въпроси, ако сте изследвали детайлно картината на смъртта. Вникнете в пространствените измерения на тази смърт. Поетът говори за тленните останки, които сякаш са разпръснати из цялата вселена, а всъщност се чувства духовното присъствие на героя във всяка точка от пространството. Разсъждавайте над вертикално съпоставените точки в него: горе, „по скали и по орляци“ — долу, „в земята... черната“; над контраста между „бяло“ месо и „черни кърви“; над впечатлението за ритуално-обредната същност на тези детайли (спомнете си понятие като „жертвен агнец“, „жертвоприношение“ - в случая пред бога на свободата). Това не създава ли представа за духовно извисяване на героя? Можем ли тогава да твърдим, че картината е проникната от светостта на саможертвата, с което естествено преминаваме към доказателството на **ТРЕТОТО ТВЪРДЕНИЕ** (вижте го отново!)

Как може да направите логически преход към неговата аргументация? Насочете вниманието си към смисловата обусловеност на двете картини - на гибелта и на победата - и тяхната обвързаност с обобщаващата антитеза „пътят е страшен, но славен“. Не се ли осмисля смъртта чрез великолепната картина на победното завръщане на героя? Емоционалното излъчване на тази картина е толкова силно, че се превръща в неоспорим художествен аргумент за оценката на „пътя“. Доказва се и друга идея - че личното щастие е невъзможно, ако то не е вплетено хармонично в щастието на народа, ако не е извоювана свободата на отечеството. Съпоставете личните и емоционалните подбуди на героя, изложени в лирическия увод, заради които той поема пътя на борбата, с интимните му преживявания на фона на всенародното тържество. Не забравяйте да приведете опорни моменти към разсъжденията си (езикови средства, с които е постигнато емоционалното въздействие на картината - градация, апелативна (повелителна) форма на глаголите,

повторения, възкличания, недоизказаност и пр.). Разсъждавайте и върху категоричността на алтернативния израз „свобода или смърт юнашка“, превърнал се във вдъхновяваща идея на националноосвободителното ни движение.

ЧЕТВЪРТО ТВЪРДЕНИЕ

За да го докажете, насочете вниманието си към следното: как поетът осъществява емоционалния преход между картината на победата и заключителното обобщение във финала на творбата? Помислете за трагическото извисяване на героя, внушено чрез недоизказаността („пък тогаз... майко, прощавай...“, „дружина тръгва, отива...“). Самообричане, естествена човешка болка след еуфорията на чувствата, но и мъжество има в лаконично изказаното прозрение „пътят е страшен, но славен“. Замислете се какъв съдържателен обем е вложен в думата „пътят“. Тук тя не означава само физическо изминаване на разстояния между точки в пространството, а главно - достоен житейски избор, онази трансформация на духа, при която той достига до неподозирани висоти, измерени образно от поета чрез „скали и орляци“.

Разсъждавайте и за поетическото чудо на заключителните редове на творбата. Само няколко стиха, но каква сила на трагическото извисяване, колко непосредствено и човешки естествено е изразена оценката на саможертвата! Страстният, апелиращ преди малко глас на бунтовника сега звучи в светло примирение със смъртта, с тих копнеж за морална награда - признанието на народа, за да се извиси отново, произнасяйки заветното „за правда и свобода“. Може да приключите с твърдение за простотата на изказа, в която се крие неговата съдържана сила и красота.

КАК ДА ПОДГОТВИМ ЗАКЛЮЧЕНИЕТО НА ОТГОВОРА?

Вникнете отново в литературния въпрос.

Да се опитаме да синтезираме в кратка мисъл посланието на поета чрез връзката между образите на смъртта, свободата и духовния облик на лирическия герой. Поредното протичане на тезата ще ни помогне за „изчистване“ на заключението, което може да изглежда така:

Чрез художествените образи на смъртта и свободата и отношението на лирическия герой към тях Ботев внушава идеята, че беззаветната служба на народа, достигаща до безкористна саможертва, се нарежда между най-висшите човешки добродетели.